

Mittoa, literatura eta semiosferak

Felix GERENABARRENA ARTAMENDI

Lanaren helburua

Doktoratu ikastaroan luri Lotmanen semiosferen teoria ikasi ondoren, proiektua aurkezteko gai interesgarria dala uste dot. Hori dala eta, semiosferen eredua erabiliaz, mitoaen eta literaturaren arteko harremanak aztertzeke bide bat azaltzea nahi neuke.

Mitook eta literaturak, ikuspegi diakroniko batetik, elkarrekiko eragina izan dute, Lotman berak argi adierazten duen bezala.

*La correlación entre la literatura escrita y la mitología, el grado de proximidad de éstas y su tendencia al acercamiento o al alejamiento constituyen una de las caracterizaciones fundamentales de todo tipo de cultura.*¹

Kultura baten barne tentsioen artean mitoaen eta literaturaren elkarrenganako jarrerak garrantzia haundia dutela argi erakutsi du Lotmanek. Alde horretatik, proiektu honen zentzua justifikatuta da-goala uste dot.

Nire helburua lan honetan harreman horiek irekitzen duten eremua deskribatzea izango da. Horretarako, Lotmanen "Literatura eta mitología" artikulua hartuko dot oinarritzko erreferentzi gisa. Horretaz gainera, uste dot garrantzitsua dala mitoaen eta literaturaren arteko harremanak aztertu dituzten beste idazle batzuen eritziak aurkeztea. Azkenik, Lotmanen ikuspuntua artikulua horretan ez da

(1) Lotman, Literatura y mitología, *Semiosferas*. 190gn. Orr. Cátedra, 1996.

iritzi isolatu bat, bere semiosferen teoriaren barnean kokatzen da, ordea.

Aipatutako ideia hauek kontuan izanik, hiru zatitan banatuko dot proiektu lan hau:

1. Semiosferen teoriaren azalpen bat. Lotmanen beste lan guztietan eragina bait dauka.
2. Mitoaren izaeraren azalpen bat. Lotmanek mitoari buruz daukan irudia beste teoriko batzuen irudiarekin konparatuz.
3. Mitoaren eta literaturaren harremanak semiosferen ikuspegi-tik, batez ere "Literatura eta mitologia" artikulua kontuan izanik.

Ohar bezala adierazi nahi dot testu guztiak aurkitu ditudan hizkuntzetan aipatzen ditudala. Zehatzago esanda, gaztelaniaz eta ingelesez editatutako liburuak aurkitu ditut eta beraz hizkuntza horietan aurkeztuko ditut testuen aipamenak.

Semiosferen teoria

Lotmanek argi uzten du "Semiosferari buruz (O semiosfere)" artikuluan bere motibazioak zeintzuk diren teoria hau eraikitzen duenean. Arrazoi hauek semiotikaren oinarri izan diren bi korrante garrantzitsuetan aurkitzen ditu, hain zuzen ere, Peirce eta Morrisen semiotikan eta beste alde batetik Saussauren linguistika estruktura-lean.

Hiru puntu aurkitzen ditu semiotikaren teoria hauetan kritikagariak direnak:

1. *Garrantzi osoa signoan jartzerakoan, egitura konplexuagoak signoen batuketa baino ez dira kontsideratzen. Hau da, ez da inolaz ere forma erizpiderik kontutan hartzen.*

*Se toma como base el elemento más simple, con carácter de átomo, y todo lo que sigue es considerado desde el punto de vista de la semejanza con él.*²

(2) Lotman, 1996. 21gn.Orr.

2. Semiotikak eredu bat eraiki zuen linguistika adibide lez har-
turik. Baina ondorengo garapenetan, linguistikaren eredu
hau beste errealitate batzuetara zabaldu da, hizkuntzarekin
zerikusi gutxi dutenak.

*El acto individual del intercambio sígnico comenzó a ser
considerado como el modelo de la lengua natural, y los
modelos de las lenguas naturales, como modelos semióti-
cos universales, y se tendió a interpretar la propia semiótica
como la extensión de los métodos lingüísticos a objetos
que no se incluían en la lingüística tradicional.*³

Lotmanen kritika semiotikaren zabaltze prozesuari zuzenduta
dago. Joera honen ondorioz linguistikatik "semiologia" edo
signoen teoria orokor bat eraikitzen pasatu da semiotikaren
eremuan. Beste idazle batzuk, Barthes eta Eco⁴ ere hori
errekonoitzen dute, nahiz eta beraien ikuspuntua semiologia
edo teoria orokor horren barnean kokatzen duten. Adibidez,
Barthesek horrela azaltzen du bere "Semiologiako elemen-
tuak" liburuan.

*We shall therefore postulate that there exists a general cate-
gory language/speech, which embraces all the systems of
signs; since there are no better ones, we shall keep the
terms language and speech, even when they are applied to
communications whose substance is not verbal.*⁵

3. Aurreko bi berezitasunak kontuan izanik hirugarrena errez
ulertzen da. Lotmanen ustez, benetan aztergarriak diren fe-
nomenoak ez dira estrukturalak, linguistikak azaltzen dituen
bezala, hau da oposaketek definitutako estruktura baten on-
dorioak.

*Así como pegando distintos bistecs no obtendremos un
ternero, pero cortando un ternero podremos obtener bis-
tecs, sumando los actos semióticos particulares, no obten-
dremos un universo semiótico. Por el contrario, sólo la*

(3) Lotman, 1996. 21gn.Orr.

(4) Eco, A theory of semiotics. 172gn Orr. Indiana University Press 1979.

(5) Barthes, Elements of semiology. 25gn.Orr. Hill and Wang. NY. 1973.

*existencia de tal universo –de la semiosfera– hace realidad el acto sígnico particular.*⁶

Lotmanen kritika beraz linguistikaren ereduaren oinarri garrantzitsuenetariko bati zuzenduta dago, hain zuzen ere, hizkuntza eta diskurtsoaren arteko oposaketari. Hizkuntza eta diskurtsoa dira Saussauren teorian eremu semiotikoa definitzen dutenak. Hizkuntza alde estrukturala da, oposaketek definitzen dutena eta komunikazio aktuetan aldagaitza. Diskurtsoa ordea, estrukturaren erabilera kontingentea edo aldakorra da. Hau da, estruktura definitzen duten signoen erabilera sortzailea eta beraien aktualizazioa jarduera komunikatiboan.

Lotmanek esan nahi duena da, ikuspuntua aldatu beharra dagoela ikasketa semiotikoetan, hau da, beste maila bateko errealitate semiotikoa dagoela ekintza komunikatiboetaz gainera, eta ez hori bakarrik, errealitate edo fenomeno honek posible egiten duela ekintza semiotiko berezi bakoitza. Errealitate maila honi "unibertso semiotikoa" deitzen dio Lotmanek.

Hau da, linguistikaren ereduari jarraituz,

*Se puede considerar el universo semiótico como un conjunto de distintos textos y de lenguajes cerrados unos con respecto de otros. Entonces todo el edificio tendrá el aspecto de estar constituido de distintos ladrillos.*⁷

Ostera, semiosferaren ikuspegitik,

*Todo el espacio semiótico puede ser considerado como un mecanismo único (si no como un organismo). Entonces resulta primario no uno u otro ladrillo, sino el "gran sistema", denominado semiosfera. La semiosfera es el espacio semiótico fuera del cual es imposible la existencia misma de la semiosis.*⁸

Beraz, semiosfera espazio bat bezala ulertzen du Lotmanek, espazio horretan ekintza semiotikoak gertatzen direlarik. Estruktura eta diskurtsoa biltzen dituen espazio bat litzateke, bere barnean

(6) Lotman. 1996. 24gn Orr.

(7) Lotman, 1996. 24gn Orr.

(8) Lotman, 1996. 24gn Orr.

aktualizatzen bait dira bata eta bestea. Lotmanen esanetan badirudi goragoko maila baten dagoala semiosfera, "sistema haundia" lez azaltzen duelako, beste guztiak bere barnean daudelarik.

Lotmanen semiosferak beraz, lotura argi bat dute aurreko linguistikaren produktuekin eta beraien gaintitze prozesu bat lez ulerzen ditu Lotmanek. Esan beharra dago metafora espazialak nahiko murrizak direla Saussauren teorian. Semiotikaren espazioak aipatzen ditu Saussaurek batez ere bere sistemaren beste oposaketa garrantzitsu bat azaltzerakoan, hau da, sintagma eta paradigmaren arteko oposaketan. Sintagma izango litzake espazio longitudinal bat Saussaurentzat, katearen forma duena. Eta paradigma azaltzerakoan eremu bezala aurkezten du, nahiz eta forma kontuetan gehiegirik sakondu ez. Saussauren interes nabarmenena oposaketen identifikazioan mugitzen zen.

Lotmanen proposamena aztertzerakoan uste dot garrantzitsua dela ikustea beste eskeintza batzuekin hartuemonik duen ala ez. Batez ere, ikuspegi espazialari garrantzia ematen dioten teoriarik aurkitzen dogun. Hori kontuan izanik, semiosferekin elkarrekiko espazio zentzua daukan beste eraiketa teoriko bat Barthesen ideosferena da.

Ideosferen teoria Barthesek bere College de Franceko kurtsoetan garatu zuen ideia da. Lotmanekin bat egiten du Barthesek linguistikaren eredu estrukturaletik aldentzeko beharrezana ikusten duenean. Izan ere, neutralitatearen kurtsoaren barnean aurkezten ditu ideosferak. Neutralitateari buruz idazterakoan *Elements de semilogie* liburuan errekonozitzen du oraindik garatu gabe dagoan semiotikaren alderdi bat dela. Ostera, *College de France*ko kurtsoan, neutralitatea garatzen du eta oposaketen gaintitze teoria bat bezala aurkezten du. Beraz, ideosferak eta semiosferak zerikusia dute beraien sorreran dagoan motibazioak antzekoak direlako.

Barthesentzat, ideosfera bat honela definitzen da:

*Ideosfera: palabra que creo a partir de ideología: sistema lingüístico de una ideología, precisando enseguida, lo que vuelve inexacta la definición: toda ideología para mí es lenguaje y sólo lenguaje: es un discurso, un tipo de discurso.*⁹

(9) Barthes, Lo Neutro. 138 Orr. Siglo XXI Editores Argentina. 2002.

Berriz ere, Lotmanen kasuan bezala, ideosfera gorengo mailako errealitate semiotiko bezala kontsideratzen du Barthesek, beste guztiak bere barnean daudelarik.

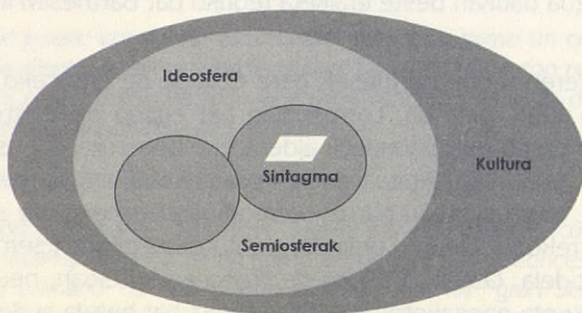
*El lenguaje es para el hombre un verdadero medio biológico, aquello en lo cual y por lo cual vive, lo que lo rodea.*¹⁰

Beraz ikusten dugu nola semiosferak aipagarri bilakatzen duten signoen beste errealitate maila bat, Lotmanen kasuan kulturarekin zerikusia duena, bere barnean ekintza komunikatiboak gertatzen diren neurrian eta Barthesen kasuan ideologiarekin.

Aurreko kontzeptu ezberdinak biltzen dituen eskema bat presta-tu dot Lotmanen semiosferak eta Barthesen ideosferak, biak kontu-tan izanik. Linguistikaren sintagma eredu ere semiosferaren bar-neko elementu bat lez agertuko litzake.

Argibide lez baliogarri izan daitekela uste dot, nire interpretazio bat dela aurretik argi utzirik.

Beti ere, Lotmanek "semiosfera" kontzeptua erabiltzen du kultu-raren eremu guztiak deskribatzeko orduan. Gainera, aberastasun

haundia duen kontzeptua da beretzat. Biosferak naturaren bizitasuna isladatzen badu, semiosferak, kulturaren bizitasuna isladatzen dute.

Esferaren irudia erabiltzerakoan, Lotmanek semiosferaren ezau-garriak definitzen ditu, garrantzitsuenak hauek diralarik:

1. Barne antzekotasuna.
2. Indibidualitatea.

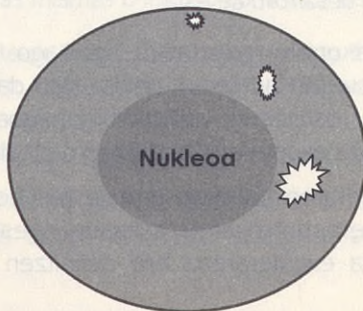
(10) Barthes. 2002. 139orr.

3. *Mugatua*. Hau da muga batek bereizten duela semiosfera bat beste batengandik.
4. *Menbrana*. Itzulpena egiten die exosferatik (semiosferaren kanpokaldea) endosferara (semiosferaren barnekaldea) pasatzen diren materialei.
5. *Bizia*, hau da, semiosfera beti materialeak kodifikatzen dauden espazioa da. Hortik dator kio Lotmanek biosferan aurkitzen duen antzekotasuna biosfera kontzeptuan.
6. *Periferia eta erdialdea bereiztu daitezke*. Gertatzen diran aldaketa garrantzitsuenak, kanpokaldetik erdialdera murgiltzen direlarik.

Azken puntu hau garrantzitsua da semiosferaren dinamika prozesuak isladatzen dituelako. Aurreko irudian semiosferaren kokagunean erakusten saiatu gara kulturaren sistema orokorrean. Baina semiosfera barruan dinamikak nola murgiltzen diren ikusteko beste irudi bat aurkeztuko dogu, Lotmanek *irregulartasun semiotikoa* deitzen dion berezitasuna adierazteko. Lotmanentzat, semiosfera ba-koitzean nukleoa eta kanpokalde edo periferiaren artean gertatzen dira interakzio garrantzitsuenak.

*El espacio semiótico se caracteriza por la presencia de estructuras nucleares (con más frecuencia varias) con una organización manifiesta y de un mundo semiótico más amorfo que tiende a la periferia, en el cual están sumergidas las estructuras nucleares.*¹¹

Beraz semiosferaren estructura honela aurkeztu daiteke irudi bezala.

(11) Lotman. 1996. 29orr.

Nukleoaren funtzioetariko bat semiosferaren eta inguruaren deskripzio bat egiteko gaitasuna izatea da.

*Si una de las estructuras nucleares no sólo ocupa la posición dominante, sino que también se eleva al estadio de la autodescripción y, por consiguiente, segrega un sistema de metalenguajes con ayuda de los cuales se describe no sólo a sí misma sino también al espacio periférico de la semiosfera dada, entonces encima de la irregularidad del mapa semiótico real se construye el nivel de la unidad ideal de éste.*¹²

Ikusi dezakegun bezala, Lotmanek semiosferak eta konkretuago esateko, nukleoak duen gaitasuna bere identitatea definitzeko eta inguruko identitatea definitzeko adierazi nahi du. Hemen argi nabarmentzen da zein garrantzitsua dan botere mailan nukleoaren jardura. Aldi berean, identitateen definizio prozesuak kultura baten barruan semiosferen arteko botere harremanetan edo definitzeko gaitasunean oinarritzen da.

Beste alde batetik, semiosferaren helburu bat informazio berria sortzea da. Horretarako, periferiaren eta nukleoaren artean mugimenduak gertatzen dira. Semiosferaren estruktura beraz ez da estatikoa, guztiz dinamikoa baino.

*En los sectores periféricos, organizados de manera menos rígida y poseedores de construcciones flexibles, deslizantes, los procesos dinámicos encuentran menos resistencia y, por consiguiente, se desarrollan más rápidamente. La creación de autodescripciones metaestructurales (gramáticas) es un factor que aumenta bruscamente la rigidez de la estructura y hace más lento el desarrollo de ésta.*¹³

Dinamika aldakorrek erreztasun gehiago aurkitzen dituzte kanpokaldeko eremuetan nukleoan baino. Hau da flexibilitate gehiagoko dago periferian, estruktura aldetik bigunagoa dalako, gutxiago egituratua eta gainera exosferatik hurbilago dagoalako.

Beraz, semiosferaren barnean tentsio bat beti sortzen da alde batetik nukleoak bere boterearen gaitasunari esker semiosferaren identitatea eta baita exosferarena ere definitzen duelako et beste

(12) Lotman. 1996. 30orr.

(13) Lotman. 1996. 30orr. Lotman. 1996. 30orr.

alde batetik, nukleotik aldentzen hasten garenean, hau da periferia aldean, gertatzen diren kodifikazioak askoz ere aldakorragoak eta intentsitate haundiagoakoaak diralako. Beraz, semiosferaren edukia eta izaera aldatzen lagutzen dute. Honela azaldu genitzake bien arteko ezberdintasunak

Nukleoa	Periferia
Autodeskripzioa	Nukleoak deskribatzen du
Sendotasuna	Ahulezia
Aldatzeko zailtasunak	Aldakorra
Exosferarekin harreman gutxi	Exosferarekin harreman zuzena

Hitz hauekin deskribatzen dau Lotmanek prozesu hau:

*Los sectores que no han sido objeto de una descripción o que han sido descritos en categorías de una gramática ajena obviamente inadecuada para ellos, se desarrollan con más rapidez. Eso prepara en el futuro el traslado de la función de núcleo estructural a la periferia de la etapa precedente y la conversión del antiguo centro en periferia.*¹⁴

Beraz, aldaketaren eta semiosferaren bizitasunaren oinarria periferian kokatzen da, nukleoan baino modu sakonago baten.

Semiosferak ulertzeko orduan garrantzia daukan puntu bat da periferiaren egitura aldakorra eta ahula. Bereziki, zatikatuta dauden egiturak direla:

*Las formaciones semióticas periféricas pueden estar representadas no por estructuras cerradas (lenguajes), sino por fragmentos de las mismas o incluso por textos aislados.*¹⁵

Zatikatura egoteak beste bi ezaugarriekin batera semiosferak eta mitoak dituzten alkarrekiko harremanak adieraziko dizkigute. Ezaugarri hauek dira zentzu sinbolikoa moldatzen dutela eta sakontasun diakronikoa, hau da memoria.

Hiru ezaugarri hauek (zaticatutakotasuna, sinboloa eta memoria) mitoarekin zerikusia duten lez, bere azterketa bat egiten salatuko gara hurrengo.

(14) Lotman. 1996. 30 orr.

(15) Lotman. 1996. 31 orr.

Mitoaren ezaugarriak literaturaren teorian

Mitoari buruzko literatura oso zabala da. Esan daiteke Grezian lehen filosofoek dagoeneko mitoari buruz beraien ikuspuntua emoten hasi zirela, narrazio mitikoa bait zen ordura arte nagusi herrien kontzientzia kolektiboa gidatzerako orduan. Mitoaren ulermena aldaturaz joan da belaunaldi bakoitzean. Filosofiak jarraitu zuen bezala razionalitatearen bidean zehar, mitoak garai batzuetan errekonozimendu handia izan du, nahiz eta beste batzuetan guztiz alde batera utzi izan den.

Mitoari buruz idatzi dutenen artean Platon, Aristoteles, Schelling, Nietzsche, Cassirer, Freud, Jung, Levi Strauss, Northrop Frye, Barthes, Blumemberg, Durand, Ortíz Osés eta beste asko aurkitu ditza-kegu. Proiektu honetan literatura eta mitoaren arteko harremanak aztertu dituzten bi ikuspegi aukeratuko ditugu. Bi teoria horiek eman-
go digute posibilitatea Lotmanen semiosferek eskeintzen diguten mitoaren eta literaturaren arteko erlazioa aztertzeko.

Autore bi hauek Harold Bloom eta Aristoteles dira.

Harold Bloom eta modu mitopoietikoa.

Harold Bloomentzat mitoa eta literatura ez dira fenomeno ezberdin bi nolabaiteko zerikusia dutenak. Alderantziz, literaturak bere errendimenduak garatzerako orduan modu mitopoietiko bat aurkitzen dau posibilitate bezala. Bloomen modu mitopoietikoaren azalpena "*Shelley's mythmaking*" liburuan agertzen da, poeta erromantikoaren modu mitopoietikoaren erabilera aztertzen daularik.

Zeintzuk dira modu mitopoietiko honen ezaugarri nagusiak? Bloomek narrazio modu oinarrizko bi ezberdintzen ditu. Batak, mundua edo munduko fenomenoak gauza bezala kontsideratzen ditu. Besteak munduko fenomenoak natura propioa edo borondate propioa duten izaki bezala tratatzen ditu.

Bloomen ulerbide hau ez da berea osotasunean. Liburuan argi uzten dauan lez, Martin Buber filosofo judutarraren teoria baten oinarritzen da. Buberrentzat gizakion eta errealitateen artean modu bitarra erlazonatzeko aukera dago. Bata, *I-Thou* edo *Ni-Zu* bezala. Bestea *I-It* edo *Ni-Hori* bezala. Bloomen hitzetan,

*Man's attitude to the world is twofold, depending upon which of the two primary words is spoken.*¹⁶

Hitz bi hauek erabiltzeak zentzua dauka Bloomentzat, *Thou* modua erabiltzen dugunean bestearekin erlazio bat daukagula onartzen dugulako. Ostera, *It* modua erabiltzerakoan beste errealitateak gauza bezala hor daude esperientzia izateko, baina ez dugu beraiekin erlazio berezirik.

Beraz,

Thou – Erlazioa / It – Esperientzia

Bikoteetan oinarritzen du Bloomek bere modu poetikoaren teoria. Buberren hitzetan esanda,

*The relation to the thou is direct. No system of ideas, no foreknowledge, and no fancy intervene between I and Thou.*¹⁷

Gainera, I-Thou modua da Buberren eta Bloomen eritziz munduarekin jarduteko jatorrizko era.

*The I-Thou primary word to be dominant over the I-It in the speech of primitive peoples. The world of our ancestors, or of contemporary primitives, is one of relation and not experience.*¹⁸

Bloomentzat modu mitopoietiko honen errealizazio bikainena judutarren erlijioa da, non Jainkoarekin Ni-Zu erlazio bat eraikitzen den. Adibidez, Bloomek Shelleyren *Gauari* poema mitopoietikoa bezala interpretatzerakoan, honela adierazten du Ni-Zu erlazio hori.

*The Thou here, like the Thou of ancient or primitive man, or Buber's Thou of relationship open to us even now, "has the unprecedented, unparalleled, and unpredictable character of an individual, a presence known only in so far as it reveals itself".*¹⁹

Bloomek erabiltzen duen modu mitopoietikoa uste dogu oinarritzen dela errealitate semiotikoak sinbolo bezala interpretatzen di-

(16) H.Bloom. Shelley's mythmaking. 1orr. Cornell University Press. 1969.

(17) H.Bloom. 1969. 2 orr.

(18) H.Bloom. 1969. 2 orr.

(19) H.Bloom. 1969. 6 orr.

tuelako, hain zuzen ere, natura propioa eta borondatea duten errealtate sinboliko bezala, adibidez, Schellingek ulertzen zuen bezala sinboloa. Hau da, errealtate semiotikoa ez da signoan bukatzen, baizik eta errealtate extrasemiotiko baten adierazgarri bilakatzen da.

Uste dot Lotmanen sinboloaren teoriak ere lagundu dezakegula momentu honetan ulerbide bezala. Nire ustez, Lotmanen kasuan, mitoek funtzio sinboliko bat ere beteko lukete semiosferan. Ikusi dezagun orain zein berezitasun dituen sinboloak Lotmanen teorian. Horretarako, "El símbolo en el sistema de la cultura" artikulua erabiliko dogu.

Lotmanentzat, signoaren eta sinboloaren arteko ezberdintasuna non kokatu behar den argi geratzen da. Berak hiru ezaugarri aipatzen ditu sinboloa ezagutarazteko:

1. Sinboloa balioagarria den beste eduki baten signoa da. Sinboloa hain zuzen ere, identitate baten signo bat da. *I-Thou* erlazioan *Thou* hori identitate bezala hartzen da.

*El símbolo, tanto en el plano de la expresión como en el del contenido, siempre es cierto texto, es decir, posee cierto significado único cerrado en sí mismo y una frontera nitidamente manifiesta que permite separarlo claramente del contexto semiótico circundante.*²⁰

2. Sinboloak funtzio mnemotekniko bat betetzen du, hau da testuak gorde eta bermatu egiten ditu.

*La capacidad de conservar en forma condensada textos extraordinariamente extensos e importantes se conservaba gracias a los símbolos.*²¹

Eta bere ingurugiroarekin konparatuz,

*La memoria del símbolo siempre es más antigua que la memoria de su entorno textual no simbólico.*²²

Beraz, zentzu diakroniko bat gehitzen dio signoari, historia bat, bizitza zentzu bat.

(20) Lotman. 1996. 144 Orr.

(21) Lotman. 1996. 145 Orr.

(22) Lotman. 1996. 145 Orr.

3. Sinboloak signoak kondentsatu egiten ditu. Eta errealitate semiotikoaren eta extrasemiotikoaren artean bitartekatu egiten du.

*El símbolo actúa como si fuera un condensador de todos los principios de la signicidad y, al mismo tiempo, conduce fuera de los límites de la signicidad. Es un mediador entre diversas esferas de la semiosis, pero también entre la realidad semiótica y la extrasemiótica.*²³

Bloomen modu mitopoietikoak mitoaren alderdi sinbolikoa erakutsi digu eta horren arabera, Lotmanen semiosferen teorian sinboloak zeintzuk funtzio betetzen dituen ikusi dogu.

Aristotelesen poetriari buruzko teoria.

Aristotelesen *Poetria* liburuak garrantzi berezia dauka literatura-ren teorien historian. Nahiz eta aurretik beste idazle batzuk ere idatzi zuten poetriari buruz, Aristotelesen liburuak eragin iraunkorra izan du historian zehar²⁴.

Gure proiekturako interesatzen zaiguna Aristotelesen teoriatik da mitoak daukan kokapena tragediaren sisteman. Tragedia klasikoan Aristotelesek sei elementu bereizten zituen. Alde batetik, eszenifikazioarekin zerikusia zuten elementuak, melodia, dikzioa eta errepresentazioa. Beste alde batetik, mitoa (*mythos*) edo historien irazkia, *ethos* edo pertsonaien izaera, eta *dianoia* edo komunikatu nahi den ideia.

Teoria honek mitoa bereizten dau beste elementu batzuetatik, batez ere dianoia edo ideietatik. Mitoa irazkia da, hau da historio ezberdinek osatzen duten egitura. Historio bakoitza besteari josita dago, irazkia osatzen.

Aristoteles argi jabetu zen mito bakoitzak hainbat bertasio ezberdin izaten dituela. Hau da, adibidez Ediporen mitoari buruzko bertasio ezberdinak aurkitu ditzakegu sorrera puntua kontuan hartuta. Nahiz eta dianoia, hau da kontatzen den ideia berdina edo oso antzekoa

(23) Lotman. 1996. 156 Orr.

(24) Aristotelesen *Poetria* liburuaren eraginari buruz, Stephen Halliwellen Aristotle's poetics eta Gerard Genetten L'architext liburuak guztiz gomendagarriak dira.

izan, mito ezberdinek –edo hobeto esanda mitologema ezberdinek– osotu dezakete irazkia.

XX garren gizaldian, antropologiaren garapenarekin batera, mitoen azterketa sakonak ugartu egin ziran. Horren ondorioz eta lingistikaren eredu estrukturala erabiliaz, Levi Straussek mitoak interpretatzeko eta aztertzeko metodologiak garatu zituen. Levi Straussen aurkikuntzen artean garrantzitsuenetariko bat mitoak historia ezberdinetan zatitu daitezkeela zegoen. Zati txikiago hauei antropologoek mitema edo mitologema deitu zieten. Baina gure azterketa honetan garrantzia daukana da zati txiki ezberdinez osatutako narrazioak direla mitoak.

Levi Straussen hitzetan,

- 1) *Como toda entidad lingüística, el mito está formado por unidades constitutivas;*
- 2) *Estas unidades constitutivas implican la presencia de aquellas que normalmente intervienen en la estructura de la lengua, a saber, los fonemas, morfemas y semantemas. Pero ellas tienen con éstos últimos la relación que los semantemas guardan con los morfemas y que éstos guardan con los fonemas. Cada forma difiere de la precedente por un grado más alto de complejidad. Por esta razón, a los elementos propios del mito los llamaremos: unidades constitutivas mayores.*²⁵

Levi Straussek mito bakoitzaren aldakuntza guztiak kontuan hartu behar direla dio.

*Puesto que un mito se compone del conjunto de sus variantes, el análisis estructural deberá considerarlas a todas por igual.*²⁶

Aristotelesekin aurkitu zuen mitoaren izaera zatikatua eta Levi Straussen zatien konposaketa eta mugikortasuna Lotmanen semiosferen teorian *asimetría* kontzeptuan isladatzen dira.

(25) L.Strauss. Antropología Estructural. 233 Orr. Altaya. 1994.

(26) L.Strauss. 1994. 240 Orr.

Asimetria semiosferaren barnean periferian nabaritzen da batez ere, hau da, nukleoak baino konsistentzia gutxiago duten eremuetan. Beraien izaera zatikatuta dagoan lez ez dute forma zehatz bat.

*Las formaciones semióticas periféricas pueden estar representadas no por estructuras cerradas (lenguajes), sino por fragmentos de las mismas o incluso por textos aislados.*²⁷

Zati hauek funtzio bi betetzen dituzte semiosferaren dinamikan:

1. Katalizatzaileak dira.

*Al intervenir como "ajenos" para el sistema dado, esos textos cumplen en el mecanismo total de la semiosfera la función de catalizadores.*²⁸

2. Testua osotasunean berriz "idazteko" gaitasuna daukate.

*Todo pedazo de una estructura semiótica o todo texto aislado conserva los mecanismos de reconstrucción de todo el sistema.*²⁹

Testu zatikatu hauek ez dira inolaz ere garrantzizgabeak semiosferaren oreka sisteman. Guztiz alderantziz, beraien funtzioa funtsezkoa dela uste du Lotmanek.

*La presencia constante en la cultura de una determinada reserva de textos con códigos perdidos conduce a que el proceso de creación de nuevos códigos a menudo sea percibido subjetivamente como una reconstrucción de códigos viejos.*³⁰

Asimetriari buruz lotmanek beste artikulu bat osotasunean idatzi zuen. Gure lanaren helburua mitoaren eta literaturaren erlazioa aztertzea dan lez, helburu hori betetzeko orain arte azaldutakoarekin nahiko dala uste dogu.

Konklusioa: Mitoa eta literaturaren arteko harremana.

Aurrerago aipatu dogun moduan, Lotmanentzat edozein kulturatan, mitologiaren eta literaturaren artean harremanak gertatzen dira,

(27) Lotman. 1996. 31 Orr.

(28) Lotman, 1996. 31 Orr.

(29) Lotman, 1996. 31 Orr.

(30) Lotman, 1996. 31 Orr.

momentu batzuetan hurbilago aurkitzerakoan eta beste batzuetan, bata bestearengandik aldendu egiten direnean.

Beraz, eta lehen ikusi dogun moduan Aristotelena kasuan modu zuzen baten integratu daitezke diskurtso mota biak, edota zeharkako bideak jarraituaz, semiosferan bizirik dauden filosofia edo egitura ideologikoei esartzen duten eraginaren ondorioz.

Ikuspuntu bi aipatzen ditu Lotmanek literatura eta mitoaren arteko erlazioa aztertzeko. Bata ikuspegi ebolutiboa da, hau da mitoak historian zehar gertatu den garai bateko kontzientziaren egoera isladatzen du. Besta, tipologikoa da eta ez du mitoa garai historiko batekin lotzen, baizik eta bizirik dirauen estruktura mota bezala ulertzen du mitoa. Beraz, mitoa eta literatura elkarren osagai dira, hau da,

*Dos tendencias complementarias, cada una de las cuales supone desde tiempos inmemoriales la presencia de la otra y sólo en contraste con ella toma conciencia de sí misma y de su especificidad.*³¹

Beraz mitologia joera orokor bat zenean kulturaren ez zuen esan nahi literaturarik ez zegoela baizik eta mitologizatzeko joera guztiz nagusi zela kultura batean.

Bestalde, garai positibista baten eta errazionalizazio prozesuak nagusi diran aro baten, adibidez XIX garren gizalditik aurrera Europan, ezin daiteke esan mitoa desagertu denik. Ordea, Lotmanen esanetan,

*La contraposición de la mitología y la literatura es expresión de una de las oposiciones estructuropoyéticas fundamentales de la cultura.*³²

Ikusi dogun moduan mitoak eta literaturak kulturaren barnean espazio batzuk eta funtzio batzuk betetzen dituzte. Proiektu honek, ondoren lan luzeago bat egiteko sarrera bat bezala balio dau. Harreman orokorrak aipatu ditugu, eta literatura eta mitologiaren arteko tesi bat egiteko orduan, adibide konkretuak aurkeztu beharko litzaitez.

(31) Lotman, 1996. 192 Orr.

(32) Lotman, 1996. 192 Orr.